

To cite this article: Basmacı, G. (2023). Doğal Afet Haberlerinde Çocuk Fotoğraflarının Kullanımı: Kahramanmaraş Depremi Örneği. International Journal of Social and Humanities Sciences (IJSHS), 7(3), 135-148

Submitted: October 18, 2023

Accepted: November 30, 2023

DOĞAL AFET HABERLERİNDE ÇOCUK FOTOĞRAFLARININ KULLANIMI: KAHRAMANMARAŞ DEPREMİ ÖRNEĞİ

Göksel Basmacı¹

ÖZET

Doğal afet olaylarında basın kurumlarının ve gazetecilerin haberleri aktarım şekli olaylara yönelik kanaatlerin oluşması nedeniyle oldukça önemlidir. Özellikle olayın öznesi çocuklar ise yapılan haberlerin kapsamı ayrı bir öneme sahiptir. Haberlerde genel itibarıyla sorunlu bir çerçevede temsil edilen çocuklar, deprem gibi afetlerde de benzer söylemler etrafında haberciliğe maruz kalmaktadırlar. Çocuk fotoğraflarının belli kalıplar üzerinden sunulduğu haberlerde genellikle bilgilendirmeden uzak bir tutum sergilenmektedir. Söz konusu sorunsalın önemine istinaden çalışmada Kahramanmaraş Depremi'nde çocukların haberlerdeki fotoğraflarda nasıl temsil edildiği incelenmiştir. Araştırmanın amacı görsellerde etik dışı yayıncılığın yapılıp yapılmadığı sorgulamaktır. Deprem gibi yıkıcı etkisi olan afette gazetelerin çocukların görsellerini nasıl aktardığını göstermesi nedeniyle öneme sahip olan çalışmada *ntv.com.tr*, *cnnturk.com.tr* ve *ahaber.com.tr* örneklem olarak seçilmiştir. Araştırma 6-17 Şubat 2023 tarihlerindeki haberlerde yer alan fotoğrafların incelenmesi üzerinden sınırlandırılmıştır. Ele alınan fotoğraflar nitel yöntem çerçevesinde ve gazeteciliğin etik ilkeleri bağlamında bir analize tabi tutulmuştur. Sonuç olarak gazetelerin etik dışı yayıncılık sergiledikleri tespit edilmiştir. Doğru ve gerçeklere dayalı bilgilendirmeden ziyade görsellerde duygu teması öne çıkarılmış ve çocukların fotoğraflarında 'mucize, umut, masumluk' gibi temsillere ağırlık verildiği saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Afet haberciliği, Çocuk, Etik, Deprem, Fotoğraf

USE OF CHILDREN'S PHOTOS IN NATURAL DISASTER NEWS: THE EXAMPLE OF KAHRAMANMARAŞ EARTHQUAKE

ABSTRACT

The way the press conveys news in natural disaster events is very important. Especially if the subject is children, the scope of the news has a special importance. Children, who are generally represented with problems in the press, are also represented around similar discourses in disasters such as earthquakes. The news in which children's photographs are presented through patterns is far from informative. In this study, how children were represented in the news in the Kahramanmaraş Earthquake was examined. The aim of the study is to question whether unethical publishing is done in the images. The study is important because it shows how the newspapers convey the images of children in a disaster. In the study, *ntv.com.tr*, *cnnturk.com.tr*, *ahaber.com.tr* were selected as samples. The research is limited to the examination of the photographs dated 6-17 February 2023. The photographs were examined within the framework of the qualitative method and in the context of the ethical principles of journalism. As a result, it has been determined that the newspapers have an unethical publishing. Rather than accurate and fact-based information, the theme of emotion is emphasized in the visuals. It has been determined that representations such as 'miracle, hope, innocence' are emphasized in the photographs of the children.

Keywords: Disaster journalism, Child, Ethics, Earthquake, Photography

GİRİŞ

6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş'ın Pazarcık (7,7 büyüklüğünde), Elbistan ilçelerinde (7,6 büyüklüğünde) iki deprem meydana gelmiş ve depremler başta Hatay olmak üzere Adıyaman, Malatya, Gaziantep, Adana, Osmaniye, Şanlıurfa, Diyarbakır, Kilis illerinde hissedilmiştir. Resmi kayıtlara göre, 50 bin 783 kişi ölmüş ve 108 bin 68 kişi yaralanmıştır. 298 bin binanın yıkıldığı ve ağır hasar aldığı illerde Olağanüstü Hal edilmiştir.

Depremler birçok insanın ölümü, yaralanması ve evsiz kalması ile sonuçlanırken söz konusu afet yapılaşma, yasalar ve yardım gibi konular üzerinden tartışılmıştır. Bu çalışmada ise afet başka bir bağlamda ele alınmış ve deprem sürecindeki habercilik üzerinden bir analiz ortaya konulmuştur. Buna istinaden Kahramanmaraş Depremi'nde haberlerdeki fotoğraflarda çocukların nasıl temsil edildiği incelenmiştir. Araştırmanın amacı görsellerde etik dışı yayıncılığın yapılıp yapılmadığı

sorgulamaktır. Çalışmada örneklem olarak *ntv.com.tr*, *cnnturk.com.tr* ve *aha-ber.com.tr* adlı internet haber siteleri seçilmiştir. 6-17 Şubat 2023 tarihlerinde yapılan haberlerdeki fotoğrafların incelenmesi üzerinden sınırlandırılan çalışmada nitel yöntem kullanılmıştır.

Deprem, haber ve çocuk temasına odaklanan yapılan araştırmalara bakıldığında, Erdem ve Kaynar (2022) İzmir depreminde televizyon haberlerindeki çocuk temsilini ele almış ve çocukların nesneleştirildiği, kalıplar ve bazı mitler üzerinden temsil edildiği sonucuna varmışlardır. Karataş (2022) tarafından deprem haber ilişkisi üzerine yapılan araştırmada, İzmir depremi örneğinde ana akım ve alternatif medya karşılaştırmasına odaklanılmıştır. Bu çalışmada ise afet sonrasında çocuk görsellerinin haberlerde nasıl aktarıldığı incelenmiş, haberciliğin etik ilkelere gözetilip gözetilmediği sorgulanmıştır. Bu doğrultuda ilk olarak, haber ve etik ilişkisi ele alınmıştır. Sonrasında afet haberciliği ve etik ilkelere, haber ve çocuk konularına yer verilmiştir. Son olarak ise haberlerdeki fotoğraflar gazeteciliğin etik ölçütleri bağlamında analiz edilmiştir.

Haber ve Etik İlişkisi

Kamu yararını esas alarak halkın gelişmeler hakkında bilgilendirmesinde önemli bir rol oynayan basın söz konusu işlevi kriz dönemlerinde ayrı bir değere sahiptir. Yurttaşların olaylar hakkında doğru, nesnel ve gerçekçi bir şekilde bilgilendirilmesine aracılık eden basının olağanüstü dönemlerde sorumluluk bilinciyle davranması temel gerekliliktir. Bunun için etik kodlara bağlı bir yayıncılığın yürütülmesi büyük önem teşkil etmektedir.

Haber değeri taşıyan çeşitli olayların belirli kurallar içinde kamuoyuna sunulması olarak tanımlanabilecek haber, bireylerin olaylar karşısındaki tutumun belirlenmesinde son derece önemlidir. Bu nedenle olayın kurallara uygun şekilde sunulması kadar etik kodlara bağlı bir çerçevede aktarımı da önem arz etmektedir.

Farklı ideolojilerdeki çok sayıda düşünür tarafından üzerine düşünülen alan olan etik, felsefenin en temel alanlarından birisi olarak değerlendirilebilir. Etos sözcüğünden türetilen kavramın kökeni Eski Yunan'a kadar dayanmaktadır. Ahlak kavramıyla birlikte kullanımı olsa da özünde amaç ve sonuç bağlamında ayrı anlamlara sahiptirler. Ahlak, halkın tutum ve davranışlarına yol gösteren, toplumun büyük bölümü tarafından kabul gören değerler olarak tanımlanabilir (Tenikler, 2012). Etik ise bireyin kendisiyle, diğer insanlarla ve gruplarla olan iletişimde nasıl tutum içinde olması gerektiğini belirleyen ortak değerler bütünü olarak ifade edilebilir (Çotuksöken, 2006).

Bu tanımlardan hareketle iletişim etiği gazete, televizyon, ajans, radyo ve internet haber siteleri başta olmak üzere halkla ilişkiler ve reklam gibi alanları kapsayan ve bu mecralara ışık tutan bir terim olarak değerlendirilebilir. Uzun'a (2007) göre, gazetecilik mesleğini düzenleyen ilkesel ve ahlaki kurallar olarak tanımlanan gazetecilik etiği ise mesleğin doğru yürütülmesi adına önemlidir. Buna göre medyadaki alanların tamamını kapsayan etik kodların yol gösterici olduğunu unutmamak gerekmektedir.

Gazetecilik mesleğini yapanların uyması için kurumlar ve uluslararası kuruluşlar tarafından oluşturulan etik değerler, afet gibi olağanüstü kriz anlarında kritik bir öneme sahiptir. Yurttaşların olaylara dair bilgilendirilmesinde temel alan olan gazeteciliğin bu gibi süreçlerdeki tutumunun etik bir çerçevede şekillenmesi gerekmektedir. Bu noktada doğru, gerçek ve nesnel olması gibi fikirler üzerine inşa edilen ilkelerin çocuklar haber konusu olduğunda ayrı öneme karşılık geldiği unutulmamalıdır. Söz konusu tartışmayı daha sağlıklı çerçevede yürütebilmek adına öncelikle afet haberciliğindeki etik ilkelere ve sorunlara yer vermek önem arz etmektedir.

Afet Haberciliği ve Etik İlkeler, Sorunlar

Gazeteciliğin en temel uzmanlık alanlarından biri olan afet haberciliği, insanların afet olayları hakkında bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi gibi misyonlar çerçevesinde hareket etmektedir. Ani bir olayın anlatısının ortaya konulduğu afet haberciliğinde ülke genelinde bir merak ve ilgi söz konusudur. Bu nedenle afet habercilerinin gazeteciliğin birincil görevlerinden olan halkın haber alma hakkını karşılaması gerekmektedir.

Toplumun nelerin riskli olduğunu kavramasında ve söz konusu krizlerle nasıl bir mücadele vermeleri gerektiğini anlamasında önemli olan afet haberciliği, yurttaşların faydasını gözeten bir gazetecilik alanı olarak değerlendirilebilir (Thorson, 2012).

Koç Akgül'e (2013) göre afet haberciliği; yangın, sel, deprem gibi olağanüstü kriz anlarının öncesinde ve müdahale aşamasında kritik bir role sahiptir. Afet haberciliğinde yaşanan olayın sonrasına dair yapılan haberler de önemlidir. Houston vd. (2012) göre afet haberciliği, insanların afet sonrasında bilgilendirilmesini ve yurttaşlar için bir forum oluşturulmasını da kapsamaktadır. Bu nedenle haber kuruluşlarının kamu yararını en temel değer olarak kabul etmesi ve içeriklerini her aşamada bu çerçevede kurgulaması gerekmektedir.

Afet haberciliğinde etik bir yayıncılığın gerekliliklerine bakacak olursak, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Hak ve Sorumluluk Bildirgesi'nde *Sarsıcı Durumlar* başlığında bu gibi durumlarda medya için net bir tutum ortaya koymuştur. Söz konusu maddeye göre (URL 1); “*Üzüntü, sıkıntı, tehlike, yıkım, felaket ya da şok halindeki insanlar söz konusu olduğunda gazetecinin olaya yaklaşımı, araştırması insani olmalı, gizliliklere uyularak duygu sömürsünden kaçınılmalıdır.*” Madde ile afet haberciliğinde etik yayıncılık için gerekli hususlara dikkat çekilmiş ve doğru bir habercilik için ideal bir yol sunulmuştur.

Söz konusu ilkeleri daha detaylandırarak olursak, afet bölgesinden doğru, güncel bilgi akışının sağlanması da önemlidir. Sahte ya da yanlış içeriklerin insanların hayatını tehdit eden bir unsur olduğu unutulmamalıdır (URL 2). Bu nedenle yurttaşların doğru bilgiye ulaşım hakkına saygılı olunmalı ve içerikler bu çerçevede kurgulanmalıdır.

Afet haberlerinde “insan haysiyetini korumak” en temel değerlerden biridir. İnsani haberciliğin bir gereği olan ilkenin haberciliğin her aşamasında uygulanması gereklidir. Örneğin, enkaz altında kalan insanların görüntülerinin detaylı şekilde sunulmasından uzak durulmalıdır. Bu durum reyting/tiraj malzemesi olarak görülmemeli ve haberlerin ticari amaçlarla yapılmasına dikkat edilmelidir. Bu kapsamda sansasyonel içeriklerden, panik, endişe ve korku yaratan söylemlerden sakınılmalıdır (URL 2).

Haberciliğin ihtisas alanlarının hepsi için önem arz eden etik ilkeler afetlerde son derece kritik bir rol oynamaktadır. Bu nedenle kurumların ve gazetecilerin her şeyden önce insani çizgide yayıncılığı benimsemesi, kamu yararı ilkesi çerçevesinde hareket etmesi temel bir değer olarak görülmelidir.

Haberde Çocuk Temsili

Haberlerde ele alınan kişiler arasında dezavantajlı konumda bulunan kesimlerin başında gelen çocuklar medyada genel itibarıyla ‘sorunlu’ şekilde temsil edilmektedir. Ancak basının etkisi düşünüldüğünde bu sorunsalın hayati bir öneme karşılık geldiğini söylemek mümkündür.

Salman’a (2019) göre, basın bir gelişmenin yurttaşlar tarafından nasıl algılanması gerektiğini elinde bulunduran güce sahip olması nedeniyle çocukların haberleştirilme konusunda önemlidir. Bu noktada çocukların medyada nasıl yer aldığı ya da almadığı ve içeriklerin çocuk hakları odaklı olup olmadığı büyük bir önem arz etmektedir.

Çocukların nasıl haberleştirildiğine dair yapılan çalışmalara bakıldığında çocuklar medya tarafından masum ve güçsüz olarak görüldükleri için daha fazla duygusal etki yaratmakta kullanılmakta, haberin nesnesi olarak konumlandırılmaktadır. Bu nedenle olağanüstü olaylarda temsil edilen çocuklar genel olarak; “kurban, mağdur ve acınası varlıklar” olarak haberleştirilmektedirler (Koman, 2018). Alan-kuş’a (2012) göre de afet gibi krizlere maruz kalan çocuklar “savunmasız, mağdur ve korunmaya muhtaç” olarak temsil edilmektedir.

Görüldüğü üzere olağanüstü dönemlerde çocukların masumlukları ve şirinlikleri ön plana çıkarılmakta, yıkıcı olaylar üzerinden dramatize edilerek haberleştirilmektedir. Çocukların yaratacağı duygusal etkiyi kullanarak daha fazla okunmak, izlenmek adına bu gibi temsilleri tercih eden basın bu yönüyle çocuk haklarını ihlal ettiğini ve etik dışı bir çerçevede yayıncılık örneği ortaya koyduğunu söylemek mümkündür.

Söz konusu temsillerin önüne geçmek için yerel ve küresel ölçekte etik değerler geliştirilmiş ve gazetecilerin bu ilkelere uymaları beklenmiştir. International Federation of Journalists (IFJ) tarafından geliştirilen ilkeler, etik ve doğru gazetecilik için en önemli referanslar arasındadır. Buna göre, kamusal bir fayda olmadığı sürece çocukların özel bilgilerine sahip çıkılması ve mahremiyetine saygı duyulması, çocukları konu edinen haberlerde içeriklerin yaratabileceği zararların en aza düşürülmesi, çocuklarla ilgili içeriklerde sansasyonel ve kalıplaşmış söylemlerden uzak durulması ve çocukların da kendilerini ifade etmelerine saygı gösterilmesi çalışanlara önerilmektedir (URL 3).

Bu ilkelere ek olarak, UNICEF de çocukların onurlu bir şekilde yaşam sürdürme hakkına sahip çıkılması ve saygı gösterilmesi ve çocukları içeren haberlerde onların da görüşlerine yer verilmesi ve zararlı etkilerden korunması gibi temel fikirlerle dikkat çekmiştir (URL 4).

Uluslararası mecrada geliştirilen ve bütün gazeteciler için kapsayıcı bir çerçeve çizen topluluklara ilaveten, Türkiye’deki gazetecilik oluşumları da çeşitli ilkeler ortaya koymuşlardır. British Council, BBC World Service Trust, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti (TGC) tarafından geliştirilen Medya ve Çeşitlilik Kılavuzu bu bağlamda öneme sahiptir. Rehberde göre, gazeteciler çocuklar arasında ayrımcı yayın yapmamalıdır. Çocukların onurlarını korumakla yükümlü olan gazetecilere duyarlı olmaları yönünde bir yaklaşım önerilmiştir. Çocukların başarılarına ilişkin bir habercilik yürütülmesi gerektiğine dikkat çekilen kılavuzda olumsuz içeriklerin en aza indirgenmesine vurgu yapılmıştır (URL 5).

Söz konusu ilkeleri toparlayacak olursak, çocuklarla ilgili haberlerde en öncelikli değerin zarar vermemek olduğuna dikkat çekmek gerekmektedir. Bu yönüyle çocukları riske atan söylem ve görüntülerden, çocukların yaşamış olduğu olumsuz gelişmelerin yeniden canlanmasına neden olacak ifadelerden ve sansasyonel bir içeriğe sahip olan haberlerden uzak durulmalıdır. Haberin değeri ne denli yüksek olursa olsun en temel ölçütün çocukların yararı olduğu ilkesi benimsenmeli ve haberler bu anlayış üzerine temellendirilmelidir. Haberlerin içeriğinde çocukların nasıl temsil edildiği ya da edilmesi gerektiğine yer verdikten sonra çocukların haber fotoğraflarındaki temsiline değinmek oldukça önemlidir.

Haberde Çocuk Fotoğraflarının Kullanımı

Haberin en temel unsurlarından biri olan fotoğraf Freund'e (2008) göre, medya sahiplerinin, siyasi ve iktisadi çevrelerin çıkarları çerçevesinde şekillenmektedir. Bu bağlamda politik ve ideolojik bir anlatı olan fotoğraf, görünenden çok daha fazlasını içermektedir. Bu öneme istinaden olağanüstü dönemlerde haber, çocuk ve fotoğraf ilişkisinin irdelenmesi ve tartışılması kıymetlidir.

Konusu insan olan haber fotoğrafı kitleler üzerinde etkilidir. Var olan gerçekliğin bir yansıması ve yorumu olan fotoğraf ele alınan gelişmenin aktarımında belirleyicidir. Şahin'e (2015) göre, anın sunulması olan fotoğraf bir olayı meşrulaştırmakta etkilidir. Öte yandan şüphe duyulan olayın gerçekliğinin pekiştirilmesinde de oldukça önemlidir.

Olağanüstü krizlerin, savaşların, siyasi olayların temsilinde önemli olan fotoğraf, süreçlerin tarihsel akışına ışık tutan bir gözlemci olarak da görülebilir (Turner, 1987). Fotoğrafın bu etkisi düşünüldüğünde, çocuklarla fotoğrafın haberlerde kullanımını daha da önemli bir hal almaktadır. Bu durum deprem gibi kriz dönemlerini kapsadığında ise fotoğraf ve çocuk ilişkisinin irdelenmesi kritik bir önem teşkil etmektedir.

Enkaz altındaki ya da enkazdan çıkarılan çocukların görüntülerinin kullanılması ve bunun 'normal' bir akış içinde küresel ölçekte servis edilmesi gazetecilik etiği ile örtüşmemektedir. Çocukların haklarının ihlal edildiği kriz süreçlerinde çocukların daha sonrasında yaşamlarının olabileceği ilkesi göz önünde bulundurulmalı ve bu çerçevede hareket edilmelidir.

Gezgin'e (2002) göre, felaket gibi dönemlerde görsellerin kamusal faydası olup olmadığı önemlidir, fotoğrafın yayınlanabilmesi söz konusu ölçüte göre belirlenmelidir. Caalder-Garret'e (1998) göre, haber fotoğrafının hedefi içinde bulunulan durumun bir özetini sunmak ve halkın olaya dair kuşkularını gidermektedir.

Bu nedenle çocukların ele alındığı haberlerdeki görsellerin söz konusu çerçevede sadece bilgilendirme amaçlı tercih edilmesi doğru olacaktır. Ancak basındaki eğilime bakıldığında, çocuk fotoğraflarının halkın duygularını sömürmek için reyting ve tiraj malzemesi olarak kullanıldığı görülmektedir.

Bu noktada küresel ölçekte kalıcı izler bırakan söz konusu içeriklerin bir başka boyutuna da dikkat çekmekte yarar bulunmaktadır. Öyle ki insan hakları bağlamında bir hak olan “unutulma hakkı” çocukların bu çerçevede sunulmasıyla ihlal edilmektedir. Haley’e (2020) göre, çocuk haberlerinde bireylerin rızası olmadan yayılan içeriklerde söz konusu durumun dijital ayak izine dönüşmesi çocuklar için ciddi bir soruna karşılık gelmektedir. Nalbantoğlu (2018) da bu duruma dikkat çekmekte ve afet dönemlerinde çocuklara dair görsellerin, içeriklerin internet ortamlarında yayılımının geri dönülemez bir soruna karşılık geldiğine işaret etmektedir.

Bu nedenle de olağanüstü süreçlerde çocuklarla ilgili haberler ve görseller etik çerçevede ele alınmalı, bilgilendirme temelinde oluşturulmalıdır. Olumsuz çerçevede aktarılan içeriğin çocukların yaşamını etkileyeceği ihtimali göz önünde bulundurulmalı ve bir soruna sebebiyet vermemek adına etik değerler ve çocuk hakları çerçevesinde hareket edilmelidir.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Gazetecilik alanına yönelik tanımlayıcı ve tartışmacı bir çerçevede yürütülen bu çalışmada elde edilen bulgular afet haberciliğinin etik ilkeleri bağlamında incelenmiştir. Araştırmanın amacı görsellerde etik dışı haberciliğin yapılıp yapılmadığını sorgulamak olarak belirlenmiştir. *ntv.com.tr*, *cnnturk.com.tr* ve *aha-ber.com.tr* isimli internet haber siteleri çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır. Buna göre çalışma, 6-17 Şubat 2023 tarihlerinde yayımlanan haberlerdeki fotoğrafların incelenmesiyle sınırlandırılmış ve bulguların analizinde nitel yöntem kullanılmıştır. Sözen’e (1999) göre nitel çalışmalarda konunun belirleyici çözümler temelinde bir analizi esastır ve ele alınan sorunsalın nicel incelemesi daha arka plandadır. Bu perspektiften hareketle haberlerdeki görseller araştırmanın literatür kısmındaki etik ilkeler çerçevesinde ele alınmış ve irdelenmiştir.

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

- ntv.com.tr

Ana Başlık: Deprem bölgesinden çarpıcı fotoğraflar

Spot: Kahramanmaraş'ta 7,7 ve 7,6 büyüklüğünde iki deprem meydana geldi. Deprem; Kahramanmaraş, Kilis, Diyarbakır, Adana, Osmaniye, Gaziantep, Şanlıurfa, Adıyaman, Malatya ve Hatay'da büyük yıkıma yol açtı. Can kaybı her geçen saat yükselirken, arama-kurtarma çalışmaları da aralıksız devam ediyor. Yerli ve yabancı ajanslar deprem bölgesinden geçtiği fotoğraflarla yaşanan acıları dünyaya duyuruyor. İşte 10 ili vuran depremin çarpıcı fotoğrafları ve hikâyeleri...

Ara Başlık: Her şeyden habersiz

7,7 ve 7,6'lık depremlerde en çok hasar gören şehirler arasında yer alan Hatay'da iki küçük çocuk, bir market sepetinde; yıkılan binaların ortasında yaşananları anlamaya çalışıyor.

Şekil 1. ntv.com.tr haber görselleri (URL 6)

ntv.com.tr (URL 6) isimli internet sitesinde yapılan haberde “çarpıcı” ifadesiyle dikkat çekmek istenmiş ve Şekil 1’de yer alan görseller üzerinden galeri oluşturularak olay dramatize edilmiştir. Mevcut tutumunu ara başlıklarla pekiştiren yayının vermiş olduğu çocuk fotoğraflarında çocuk haklarını ihlal ettiği açık bir şekilde görülmektedir. Haberde yer alan görseller incelendiğinde, sol üstteki fotoğrafta enkaza sıkışan çocuk haberleştirilmiştir. Sağ üst fotoğrafta, enkazdan çıkarılan ve sedyede olan bir çocuğa yer verilmiştir. Sol alt tarafta enkazdan çıkarılan

çocuğun yüz ifadesi öne çıkarılırken diğer görselde iki çocuğun “çaresiz” bakışları haberleştirilmiştir. Söz konusu görsellere bakıldığında, her birinin etik dışı uygulamalar olduğunu söylemek mümkündür. Öyle ki içeriklerin haber değeri bağlamında içeriğe bir katkısından ziyade ‘acı, endişe, korku, üzüntü, panik, umut ve masumiyet’ gibi temalar çerçevesinde haberde öne çıkarıldığı görülmüştür. Bu durum gazeteciliğin etik kodlarıyla ve çocuk haklarıyla örtüşmemekte ve bu yönüyle açık bir ihlale karşılık gelmektedir.

- **cnnturk.com.tr**

Ana Başlık: Depremin mucize çocukları

Spot: Türkiye iki büyük depremle sarsıldı. Kahramanmaraş’ta dün saat 04.17’de 7,7; saat 13.24’te ise 7,6 büyüklüğünde deprem meydana geldi. Sarsıntı 10 ilde hissedildi. Depremin yıkıma sebep olduğu illerde arama kurtarma çalışmaları devam ederken, tüm ülke bölgeden gelecek umut dolu haberlere kilitlendi. Enkaz altından saatler sonra sağ kurtulan çocuklar ve bebekler ise umudun adı oldu...

Ara Başlık: Hava soğuk ancak umutlar sıcak

Ara Başlık: 6 yaşındaki Elif’ten 30 saat sonra müjdeli haber

Ara Başlık: Mehmet bebek umut oldu

Ara Başlık: 24 saat sonra gelen mucizenin adı: Can

Ara Başlık: Ayazda mucize

Şekil 2. cnnturk.com.tr haber görselleri (URL 7)

cnnturk.com.tr (URL 7) isimli internet sitesinde yapılan haberin ana başlığında “mucize” ifadesi öne çıkarılmış ve bu söylem ara başlıklarda da sürdürülmüştür.

“Umut, müjde ve mucize” ifadeleri üzerinden kurgulanan haberde görseller üzerinden de söz konusu vurgulara yer verilmiştir. Şekil 2’deki sol üstte bulunan görselde sedyedeki çocuğun fotoğrafı yer alırken sağ üstteki görselde ise enkazdan çıkarılan bir çocuğun fotoğrafı haberleştirilmiştir. Sağ ve sol altta yer alan fotoğrafta, çocukların yüzleri açık biçimde haberde yer bulmuştur. Söz konusu görsellerdeki çocukların, ‘masum, umut, mucize’ gibi ifadelerle sunulduğu, mahremiyetlerinin açıkça ihlal edildiği saptanmıştır. Çocukların hassas süreçten geçtikleri göz ardı edilmiş ve daha fazla tık/etkileşim almak için çocuk haklarına ve gazeteciliğin etik ilkelerine aykırı bir habercilik yapılmıştır.

- **ahaber.com.tr**

Ana Başlık: Depremin mucize çocukları! Türkiye’yi gözyaşlarına boğan onlar...

Spot: Umutlar tükenmiyor. İşte o mucizeler... Onlar Türkiye’yi yasa boğan depremde umutları yeniden yeşertti. Minicik avcunda annesinin bir tutam saçı... Ağızında süt kokusu... Hayata gözlerini açalı 20 gün olmuştu daha annesiyle karanlıkta kaldı. Ekipler 60’ıncı saatte sadece Kerem bebeği kurtarabildi. Büyük depremlerin küçük savaşçıları onlar. Bedenlerine ağır gelen yüke aldirmeden yaşama sıkıca sarılıyorlar.

Şekil 3. ahaber.com.tr haber görselleri (URL 8)

ahaber.com.tr (URL 8) isimli sitede de benzer sorunlar görülmüş ve ‘mucize, umut, gözyaşına boğan anlar’ gibi söylemler eşliğinde dramatize edici görseller

öne çıkarılmıştır. Şekil 3’te yer alan sol üstteki fotoğrafta bebeğin görseli açık bir şekilde kullanılırken sonraki sağ üstteki görselde enkaz arasında sıkışan çocuğun fotoğrafına yer verilmiştir. Sol alttaki enkazdan çıkarılan çocuğa yer verilirken sağ alttaki görselde ise bebeğin yüzü ve bedeni açıkça teşhir edilmiştir. Söz konusu temsillerde çocukların hakları görmezden gelinirken, “mucize ve küçük savaşçı” gibi kalıplaşmış söylemler üzerinden haberleştirildikleri saptanmıştır. Çocuk görsellerini daha fazla tıklanmak için bir araç olarak kullanan sitenin, çocuk haklarını ihlal ettiğini ve habercilik değerlerine aykırı, etik dışı bir yayıncılık örneği sergilediğini söylemek mümkündür.

SONUÇ

Afet olaylarının yaşandığı kriz dönemlerinde gazeteciliğin ne çerçevede yapıldığı, krizin yönetimi kadar önem arz etmektedir. Bireylerin olayları doğru, gerçek ve nesnel şekilde öğrenmesinde temel role sahip olan haberlerin içeriği gazeteciliğin etik ilkeleri çerçevesinde kurgulanmalıdır. Ancak haberlere bakıldığında etik değerlerin ve ilkelerin arka plana atıldığı etik dışı yayıncılığın sergilendiği görülmektedir. Halkın duygularına hitap eden içeriklerin öne çıkarıldığı haberlerde, “mucize, umut, dehşet, korku, panik, endişe ve harika çocuk” gibi söylemler ağırlıktadır. Görselleri de söz konusu temsiller çerçevesinde kurgulayan gazeteler bu bağlamda olumsuz bir habercilik örneği ortaya koymaktadırlar.

Araştırma kapsamında incelenen gazetelere bakıldığında da mevcut söylemlere sıklıkla yer verilmiş ve bu yönüyle etik dışı bir çerçevede hareket edildiği saptanmıştır. Gazeteciliğin etik ilkelerinin ve değerlerinin önemsizmediği, bunun yerine daha fazla tıklamak için çocukların görsellerinin bir araç olarak kullanıldığı görülmüştür. Ele alınan yayınlardaki görsellerde çocukların yüzleri açık bir biçimde gösterilmiş ve bu yönüyle çocuk hakları ve gazeteciliğin etik ilkeleri ihlal edilmiştir.

Haberde etkinin artırılması için görselin kullanılması son derece doğaldır ancak bu örneklere bakıldığında çocukların acılarının sömürüldüğü ve sonraki yaşamlarının yok sayıldığı görülmektedir. Etik dışı bir yayıncılıktan da öte insan hakları ihlaline giren temsillerin daha fazla kar için yapılması ise medyada maddi çıkarların her şeyden önce geldiğini göstermektedir. Öte yandan son derece yıkıcı bir depremin ardından sorumlu kişilerden ve kurumlardan yurttaşalar adına hesap sorma görevini yeterine getirmeyen sitelerin bu yönüyle de olumsuz bir habercilik sergilediğini söylemek mümkündür. Öyle ki demokrasilerde gazetecilerden beklenen, kamunun adına yetkililere sorumluluklarını hatırlatmalarıdır. Ancak maddi

kaygılarla birlikte medyadaki siyasi bağlılık, söz konusu görevin yerine getirilmesinin önündeki en büyük engel olarak değerlendirilebilir.

Bu noktada etik kodların yetersiz kaldığına da dikkat çekmekte yarar vardır. Öyle ki etik ilkelerle birlikte yasal önlemlerin alınması yerinde bir uygulama olacaktır. Çocuk hakları birtakım yasalar çerçevesinde korunsa da haberlerdeki söz konusu ihlallerin de bir yaptırım olmalıdır. Öte yandan basın kurumlarının da önlemler alması sorunları aza indirgeyebilir. Cezai bir uygulamaya gerek kalmadan kurumsal etik ve yasal bir çerçeve ortaya konulursa ve bunlara uyulması için ‘samimi’ adımlar atılırsa daha doğru ve etik bir habercilik görmek mümkün olabilir.

KAYNAKÇA

Alankuş, S. (2012). Neden çocuk odaklı habercilik, S. Alankuş (Ed.) *Çocuk odaklı habercilik*, IPS İletişim Vakfı. İstanbul, ss. 27-74

Caalder, J. and Garret, J. (1998), *Her yönüyle fotoğrafçılık el kitabı*, Kütevin E. ve Kütevin Z. (Çev.), Say Yayınları, İstanbul

Çotuksöken, B. (2006). Etik nedir. Felsefe söyleşileri III-IV, Maltepe Üniversitesi Yayınları, İstanbul

Erdem, B. N. ve Kaynar, A. (2022). Sesimizi duyan var mı?: İzmir depremi konulu televizyon haberlerinde çocukların temsili. *Selçuk İletişim*. 15 (2), 737-766, <https://doi.org/10.18094/josc.1113783>

Freund, G. (2008). Fotoğraf ve toplum, Sel Yayıncılık, İstanbul

Gezgin, S. (2002). *Basında fotoğrafçılık*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul

Haley, K. (2020). Sharenting and the right to be forgotten, *Indiana Law Journal*. 95(3), 1005-1020

Houston, J. B., Pfefferbaum, B., & Rosenholtz, C. E. (2012). Disaster news: Framing and frame changing in coverage of major US natural disasters, 2000-2010. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 89(4), 606-623

Karataş, E. O. (2022). Çocuk odaklı haberlerin ana akım ve alternatif medyada sunumu: İzmir depremi örneği, *Uluslararası Medya ve İletişim Araştırmaları Dergisi*. 5 (2), 302-326, <https://doi.org/10.33464/mediaj.1170727>

Koç Akgül, S. (2013). Türkiye’de risk toplumu süreci. Ş. Çağlar (Ed.). Şövalyelik mesleği gazeteciliğin uzmanlık alanları. Literatürk, Konya, ss. 317-344

Koman, E. (2018). Çocuk hakları ve medya, E. Koman ve Ş. Özkan (Ed.), *Türkiye yazılı basınında çocukların temsili*, Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul, ss. 4-7

Nalbantoğlu, S. (2018). Bir temel hak olarak unutulma hakkı, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*. (35), 583-605

Salman, U. A. (2019). *Haberde çocuk, çocuk odaklı habercilik el kitabı*, IPS İletişim Vakfı, İstanbul

Sözen, E. (1999). *Söylem: Belirsizlik, mübadele, bilgi/güç ve refleksivite*, Paradigma, İstanbul

Şahin, I. (2015). İkinci Dünya Savaşı'nın sinemadaki temsilini gerçeklikle olan ilişkisi. *Yüksek Lisans Tezi*. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilgi Üniversitesi

Tenikler, G. (2012). Afet yönetiminde etik sorumluluk, G. Ürcan (Ed.). *Etik, İde Yönetişim-Yayıncılık*, İzmir, ss. 249-282

Thorson, E. (2012). The quality of disaster news: frames, disaster stages, and a public health focus, (Ed.), M. Steffens vd., *Reporting disaster on deadline: A handbook for students and professionals*, Routledge, New York, ss. 69-80.

Turner, P. (1987). *History of photography*, Hamlyn Publishing, London

URL 1, <https://www.tgc.org.tr/bildirgeler/t%C3%BCrkiye-gazetecilik-hak-ve-sorumluluk-bildirgesi/bildirge.html> (Son Erişim: 17.10.2023)

URL 2, https://medyaokuryazari.org/wp-content/uploads/2023/02/Afet_Haberciligi_Rehberi.pdf (Son Erişim: 17.10.2023)

URL 3, <https://resourcecentre.savethechildren.net/pdf/6700.pdf/> (Son Erişim: 03.05.2023)

URL 4, <https://www.unicef.org/turkey/raporlar/çocuk-haklari-ve-gazetecilik-uygulamalari-hak-temelli-perspektif-0> (Son Erişim: 03.05.2023)

URL 5, <https://www.tgc.org.tr/bildirgeler/medya-ve-cesitlilik-kilavuzu.html> (Son Erişim: 03.05.2023)

URL 6, https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/deprem-bolgesinden-carpici-fotograflar,TZmz_wHiok2-QOyB9pjzQ/EBv_qdJ6GE6RaRDgVTZTdw (Son Erişim: 09.05.2023)

URL 7, <https://www.cnnturk.com/dunya/depremin-mucize-cocuklari?page=13> (Son Erişim: 09.05.2023)

URL 8, <https://www.ahaber.com.tr/video/gundem-videolari/depremin-mucize-cocuklari-iste-turkiyeyi-gozyaslarina-bogan-o-anlar> (Son Erişim: 09.05.2023)

Uzun, R. (2007). *İletişim etiği sorunlar ve sorumluluklar*, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Baskıevi, Ankara